هەڤپەیڤینێکی ڕەوتەنی

لەگەڵ حەمەکەریم عارف دا

سازدانی کارزان خدر

پ/١: دەکرێ حەمەکەریم عارف وەك چ بانگ بکەین؟شاعیر،نووسەر،وەرگێر، یان چی؟

و/١: بەندە ئەو کارانەی کە کردوومن، بە شێوەیەکی گشتی لە چوارچێوەی کاری ئەدەبی دەرناچن و کاری پاچڤەش زیاتر حەز و شەوقە کە بە مومارەسە گەشە و نەشە دەکات و پوختە دەبێت، باچڤە لە خودی خۆیدا، چالاکییەکی زمانەوانی-ئەدەبییە، بە بێ توانا و بەهرەی زمانەوانی-ئەدەبی کەس نابێت بە وەرگێڕی باش و بە توانا، واتە وەرگێڕ پێویستە لە بنەڕەتدا حەز و خولیای نووسین و قەڵەمرانی هەبێت، دەنا نابێت بە وەرگێڕی باش، بە کورتییەکەی شەوق و زەوقی ئەدەبی بۆ وەرگێڕ یەجگار پێویستە و بە کورتییەکەی وەرگێڕ دەبێ خاوەن قەڵەم و ئینشای باش بێت.

پ/٢: مامۆستا لە کەیەوە هەستتکرد کە دەبێ بنووسیت یان وەرگێڕان بکەیت؟

و/٢ :زۆر جار ئەو کارە ڕۆشنبیریانە، خۆبەخۆ و لەناکاودا بەرۆکت دەگرن و کاتێ بە خۆ دەزانن بەرەو قووڵاییت دەبەن و خووی پێوە دەگریت.. بەندە لە نیوەی دووەمی ساڵانی هەفتاکانی سەدەی ڕابردووەوە بەرەبەرە خولیای نووسین و ئەدەبیاتم کەوتووەتە سەر و زیاتر خوێندنەوە، بە تایبەتی خوێندنەوە بە زمانی عەرەبی شەوق و زەوقی نووسینی لەلام تەقاندەوە و هەستم بە هەژاری کتێبخانەی کوردی کرد و بە جۆرە ترس و شەرمێکی عاشقانەی نۆلاوێکەوە چاوبڕکێیەکم لەگەڵ نووسیندا دەکرد و بەرە بەرە خووم بەو دنیایەوە گرت و ئەو قەناعەتەم لا دروست بوو، کە کتیبخانەی کوردی تەنیا بە نووسینی خۆماڵی، شیعر و چیرۆك، کە مخابن لە ئاستێکی ئەوتۆدا نەبوو بە زوویی کتێبخانەی کوردی دەوڵەمەند بکات، بۆیە لە نیوەی دووەمی هەشتایەکانەوە، ئەو بیرۆکەیەم لا چێ بوو کە وەرگێڕان، هەم هۆیەکە بۆ دەوڵەمەند کردنی زمان و هەم ڕێگا ئەپستمۆلۆجییەکانمان بۆ قەدبڕ دەکات ودەکەوینە دانوسانێکی ئەرێنی دەگەڵ کەلتوور و شارستانییەتی میلەتانی دیکەدا و لەم ڕێگەیەوە هەم زمانەکەمان زووتر دەوڵەمەند دەبێت و هەم کۆمەڵیك سەرمەشقمان دەکەوێتە بەردەست، کە تەماح بمانگرێت و لە وار و کایە جیاوازەکانی ئەپستمۆلۆجیادا چاوی لێبکەین و بیکەین بە هەوێنی ڕێنسانسی ڕۆشنبیری خۆمان، بۆیە لە نیوەی دووەمی هەشتایەکانی سەدەی ڕابردووەوە، بەدەم ژیانی پێشمەرگایەتییەوە، کەم وزۆر لە واری پاچڤەدا کەوتمە خۆ جەڕباندن.

پ/٣: یەکەم بەرهەمی چاپکراوت چی بوو؟

و/٣: یەکەم بەرهەمی چاپکراوم، کۆچیرۆکێکی متەوازیعە، بە ناونیشانی (تیرۆژ- ١٩٧٩) کە لە ڕاستیدا، کۆمەڵە سکێچێکی چیرۆکڤانی ئەدەبییە، بەڵام لەو کارەدا لاسایی کەرەوەی کەس نەبووم.

پ/٤: زیاتر لە ١٥٠ بەرهەمت هەیە، لەمەڕ بابەتەکانی، مێژوو، شیعر، ڕۆمان، فەرهەنگ، زمان، شانۆ، چیرۆك و...هتد چی وایکردووە دەست بۆ هەموو ئەو بابەتانە بەریت؟

٤و/: هەمەجۆری بابەتەکان، زیاتر دەگەڕێتەوە بۆ هەژاری کتێبخانەی کوردی، کە بەندە بە بۆچوونی ناچیزی خۆم، بە گوێرەی پێداویستی کتێبخانەی کوردی بابەتەکان هەڵدەبژێرم و لە لایەکی دیکەوە جەڕباندنی توانای زمانەوانی خۆمە.. ئەمە جگە لەوەی کە تێکڕای ئەو بابەتانە، لە چوارچێوە گشتییەکەی ئەدەب دەرنەچوون.

پ/٥: هیچ بەرهەمێکی خۆت هەیە بە دیاریکراوی جیای بکەیەوە لەوانی دیکە و،زۆرت خۆشبوێ؟

و/٥- ٧: بەرهەم لەلای نووسەر وەکو منداڵە بۆ دایك و باوك، هەر هەموویان لە دڵی نووسەردا شیرینن، بەڵام کۆچی سوورم زۆر لا خۆشەویستە چونکە زۆریان لەسەر ئەزیەت دام.. ئەم کورتە ڕۆمانە لە ساڵی ١٩٨٦ دا نووسراوە، لە ساڵی ١٩٨٧ دا یەکەمجار بە فارسی بڵاو بووەوە، پاشان دوای ئەنفالەکان و پاشەکشە بۆ ئێران، لە گوندی کاولان، لە دەزگای ڕاگەیاندنی حزبی سۆسیالستی کوردستان، چاپخانەی شەهید سەیدا ساڵح یوسفی، لە گوندی کاولان بە چل پەنجا نووسخەیەك لە ساڵی ١٩٨٨ دا بە کوردی چاپ و بڵاوکرایەوەو دواتر کرا بە عەرەبیش.. ئیدی هەندێك لە هەڵۆکانی سەرکردایەتی!! (ی.ن.ك) زۆر پێی قەڵس بوون، وەکو ئەوەی من و کۆچی سوور، هۆکاری ئەو هەرەس و شکستە سیاسیی و عەسکەرییە نەنگینەی ئەوان بین، فرمانیان داو کۆیان کردەوە و لە قاسمە ڕەشی مەرزی سەردەشتدا سووتاندیان و هەر بەوەندەوە نەوەستان، فەرمانی کوشتنی بەندەشیان دا، من یەکەم کەسم کە شۆڕش!! کتێبیان سووتاندم، هەڵبەتە کە بەندە پێشمەرگە بووم، هیچ وابەستەگییەکی حیزبیم نەبوو، تەنیا لەبەر ئەوە پێشمەرگە بووم کە قەناعەتم وایە ڕۆڵەی میللەتی مەزڵووم و بندەست مەحکوومە بە پێشمەرگایەتی و حەقی ئەوەشی نییە منەت بەسەر کەسدا بکات،وەکو بەندە قەت ئەمەم نەکردووە. حەزدەکەم ئەوەش بڵێم کە بە هیچ جۆرێ، کەم وزۆر لە پێشمەرگایەتی سوودمەند نەبووم و بگرە بەربەرەکانی زۆریش کراوم و ناهەقی زۆریشم دەرهەق کراوە، ئێستاش بێ منەت لە هەر کەس و گرووپ و لایەن و حزبێك، بە شانازییەوە پێشمەرگانە دەژیم.. بەڵێ کۆچی سوور کۆکرایەوە و سووتێنرا، یەکەم کەسم کە شۆڕش!! کتێبم بسووتێنێت.. دەپرسیت بۆ فرمانی کوشتنی بەندە درا؟ کۆچی سوور هی ئەوە

بوو تۆی لەسەر بکوژرێیت؟ هەڵبەتە من ئەندامی یەکێتی نیشتمانی نەبووم، وابەستەگی حیزبیم نەبوو،ڕاستە کەم و زۆر هاوفکری ئەوان نەبووم، بەڵام خۆ هاونیشتمان و هاوسەنگەریان بووم، کوردێك بووم بێ غەل و غەش، وەکو نووسەر بە نۆڕین و دیدی ڕەخنەگرانەوە دەمڕوانییە دیاردە و ڕووداوەکان... هۆی ئەو بڕیارەش زاڵی گیانی دیکتاتۆریەت و قەبووڵ نەکردنی بەرانبەر بوو لای هەڵۆکانی سەرکردایەتی (ی.ن.ك)، کە کەم و زۆر باوەڕیان بە ڕەخنە و ڕای پێچەوانە نەبوو، مەسەلەی کوشتن: بەندە پێموایە لە دنیادا هیچ شتێك ئەوە ناهێنێت خوێنی ئینسانێکی لەسەر بێتە ڕشتن.

پ/٦: بۆچی تا ئیستا هیچ بەرهەمێکی مەحموودی دەوڵەت ئابادیت وەرنەگێڕاوە؟

و/٦: یەك لە باری خۆم شیفتەی قەڵەمی ناوازە و بە بڕشتی ئەوم، لێ مخابن دەرفەتی ئەوەم بۆ نەڕەخساوە یەکێك لە شاکارەکانی ئەو پاچڤە بکەم، زۆرم پێخۆشە ئەگەر یەکێك لە پاچڤەوانە باشەکانمان ئەو کارە بکات.

پ/٧: بۆچی بڕیاری کوشتنی تۆ درا لە سەردەمی شاخ؟ کۆچی سوور هی ئەوە بوو کە تۆ لەسەری بکوژرێی؟ (وەڵامەکە لە سەرەوەیە، لەگەڵ وەڵامی پرسیاری پێنجەمدا).

پ/٨: بۆچی (بوف کور)ت وەرنەگێڕاوە تا ئیستا؟ لە کاتێکا کتێبێکت لەسەر سادقی هیدایەت هەیە.چەند کەسێك (بوف کور) یان وەرگێڕاوە بەناوەکانی (کوندە پەپووی کوێر و شابووی کوێر) ئەگەر تۆ وەرتگێڕابا بە چ ناوێك وەرتدەگێرا و بۆچی؟

و/٨: سەبارەت بە (بوف کور) ئەمە یەکەم ڕۆمانی هونەریی ئەدەبی فارسییە. لە ساڵی ١٩٣٦ دا بۆ یەکەمجار بە تیراژی زۆر کەم و بە فۆتۆ کۆپی، لە هندستان ڕاکێشراوە و بڵاوبووەتەوە، (بوە کۆرە) گرنگترین کاری هیدایەت و یەکەمین ڕۆمانی فارسییە و شۆرەت و نێوبانگی سنووری ناوچەیی و نەتەوەیی بڕیوە، لە ڕۆمانی بوە کوێردا واقیع و خەیاڵ تەواو ئاوێتەی یەکترن و لە دوو بەشدا هاتوونەتە دەربڕین و لە ڕاستیدا هەردوو بەشەکە تەواوکەری یەکترن و لەیەکەیەکی یەکپارچەیی هونەریدا دزێوی دنیای مۆدێرن و جوانی ڕابردووی لەدەستچوو دەگێڕنەوە، زمان لەم ڕۆمانەدا هەندێجار یەکجار شاعیرانە و جوانە، هەندێجار بە ڕادەیەك دێتە خوارێ کە کێماسی ڕێزمانیشی تێدەکەوێ . ئەم ڕۆمانە زۆر جار لە لایەن ئەدەبناسانەوە بە بەرهەمەکانی کافکا و ئیدگار ئالان پۆ و دوستۆیفسکی بەراورد دەکرێت و دەشوبهێنرێت، بە کوورتییەکەی لەو چرە ڕۆمانانەیە کە بە ئاسانی خۆی بە دەستەوە نادات و بە ئاسانی پێشوازی لە وەرگێڕ ناکات و بە کورتییەکەی یەکێکە لەو چرە بەرهەمە ڕاز و ڕەمز ئامێز و هەستیارانەی، کە دەکرێ بوترێت پاچڤە

کردنی، وەکو نەشتەرگەرییەکی نامسۆگەرە.. کە هەموو دکتۆرێك ناچێتە ژێر باری ئەو مەسئولییەتە، بەندە کتێبێکم لەبارەی هیدایەتەوە هەیە بە ناونیشانی (مەرگی نووسەر، هیدایەت وەك نموونە) لەوێدا هێندەی توانام بەسەریدا شکاوە، باسم کردووە، ئەگەر من وەرمگێڕابا ناوم دەنا (بوە کوێرە) چونکە لە کوردەواریدا وای پێ دەڵێن ودەقاودەق ئەو جۆرە کوندەیە کە هیدایەت مەبەستییەتی و، چونکە لەوانی دی کوردی ترە بە گوێی خوێنەریش ئاشنا تر و خۆشترە.

پ/٩: گەمژەی دوستۆیفسکی تۆ بە دوو بەرگ وەرتگێڕاوە و شێرزاد هەینیش بە ناوی گێلە لە دوو تویی بەرگێکدا پاچڤەی کردووە ، فەرقی چییە لە گەڵ ئەوەی تۆ؟

و/٩: کاتێ وەرگێڕ بابەتێك، بەرهەمێك بۆ وەرگێڕان هەڵدەبژێرێت، ئەگەر زمانی ئەسڵی دەقەکە بزانێ، زۆر باشە، دەنا دەبێت بگەڕێت بە دووی باشترین و بە ئیحتوبارترین دەقی وەرگێردراودا و کاری لەسەر بکات، بەندە ڕێزم بۆ برای ئازیزم کاکە شێرزاد هەینی هەیە و هەرگیز نامەوێت لە پایەی کارەکەی ئەو کەم بکەمەوە یان خوا نەخواستە بیشکێنم، بەڵام سەبارەت بە گەمژە، بەندە دەقەکەی (د. سامی دروبی) م کردووە بە بنەمای کارەکەم، ئەویش دوو بەرگە و (١١٣٦) لاپەڕەیە و تا ئێستا یەکێکە لە پاچڤە پڕ ئیحتوبارەکانی کتێبخانەی عەرەبی، هەڵبەتە هەر بەوەندەوە نەوەستاوم و دێڕ بە دێڕ و پەڕەگراف بە پەڕە گراف دەگەڵ پاچڤە فارسییەکەی (منوچهر بیگدلی خمسە) دا کە ئەویش (١٠٠٢) هەزار و دوو لاپەڕەیە، بەراوردم کردووە، فەرقی ئەم دوو پاچڤە کوردییە چییە؟ داوەری ئەمە لای خوێنەرە.

پ/١٠: لە توحفەنمای ئەدەبیاتی جیهانی کە ٢٢شاکاری ئەدەبیی کلاسیکی جیهانی لە خۆ دەگرێت و جەنابت وەرتگێڕاوە، برایانی کارامازۆف بە شاکاری دۆستۆیفسکی دادەنێت. ڕەخنەگرانیش بیروبۆچوونی جیاوازیان هەیە. هەندێك دەڵێن: نەخێر تاوان و سزا شاکاریەتی، هەندێك دەڵێن گەمژە، هەندێکی دیکە دەڵێن: برایانی کارامازۆف، تۆ وەکو خۆت کامیانت پێ شاکاری دۆستۆیفسکییە؟

و/١٠: زۆربەی بەرهەمەکانی دۆستۆیفسکی شاکارن، چونکە ئەو داهێنەرە گەورەیە، توانیویەتی ساتە زندووە مرۆڤانییە تیژ تیپەڕەکان ڕاوبکات و بە ڕادەیەك بیانهونەرێنێت، کە زەمان و سەردەمی خۆ ببەزێنن و دەنگدانەوە و ڕەنگدانەوەیان لە زەمەنانی دیکەش هەبێت، بۆیە بەرهەمەکانی دۆسۆیفسکی بوون بە سەرچاوەی قوتابخانە دەروونیەکان و یەکێکی وەکو نیتشە دەڵێت: دۆستۆیفسکی یەکەم کەسە لە بواری سایکۆلۆژیدا شتێکی فێر کردووم، دەبێ ئەوەش بگوترێت کە دۆستۆیفسکی زیاتر سەروساختی دەگەڵ دەروونی خەڵکانی نەخۆشدا هەبووە و

هونەریانە مامەڵەی لەتەکدا کردوون.. ئیدی سەبارەت بە شاکار و کام بەرهەمی شاکارە، عەرزم کردیت زۆربەی بەرهەمەکانی شاکارن و هەر کەسە بە گوێرەی فام و تێگەیشتن و زەوق و سەلیقەی خۆی، یەکێك لە بەرهەمەکانی بە شاکار دەزانێ و ناهەقی نییە، چونکە هەر بەرهەمێکی دەگری و دەخوێنییەوە، بە ڕادەیەك لە ڕووی هونەری و دەروونییەوە تێرت دەکات، کە بە شاکاری بزانیت، بەڵام سەبارەت بە گەمژە، ئەوەندەی لەم ڕۆمانەدا کاری لەسەر فکر کردووە، یان کاری فکریی کردووە، لە هیچ ڕۆمانێکی دیکەیدا نەیکردووە.

پ/١١: ئەلبێر کامۆ، جگە لە ڕۆمان شانۆشی نووسیوە، بە ڕای تۆ نووسەر دەبێ خۆی دیاریبکات لە بوارێکدا بنووسێت، یان ئاساییە لە چەند بوارێکدا کار بکات؟

و/١١: بەهرە کە سەری کرد، کە قافی هات، بە هەر شێوەیەك بووە، دەربیچەیەك دەدۆزرێتەوە و گوزارشت لە خۆی دەکات، عەینی ئەسپی ڕەسەن دەبێ خۆی بنوێنێت، ئەلبێر کامۆ یەکێك بوو لە هونەرمەندە بەهرەمەند وفرە بەهرەکان و لە بوارە جیاوازەکانی ئەدەبدا قەڵەمڕانی کردووە، بەهرە جڵەوناکرێت و گرینگ ئەوەیە خۆی بنوێنێ، ئیدی تاك مەیدانی یان فرە مەیدانی گرینگ نییە، هەموو ڕێگاکان دەچنەوە بۆ مەملەکەتی داهێنان، ئیدی هەر داهێنەرێك دەبێت قەدری توانا و بەهرەی خۆی بگرێت و...

پ/١٢: هەست ناکەیت دۆستۆیفسکیش وەك هەر نووسەرێکی دیکە بەرهەمی کرچوکاڵی هەبێت؟ ئەگەر هەیەتی کامەیانە؟

و/١٢: دۆستۆیفسکی لە سەرەتاوە لە کاریگەریی گۆگۆڵ و پوشکین و بەلزاك، چارلز دیکنز، شەکەسپیر، فیکتۆر هۆگۆ، گۆتە، هوفمان و تەنانەت پاسکاڵیش بەدەر نەبووە، هەڵبەتە ئەمە بە عەیب نایەتە ژماردن، بەڵکو بە پێچەوانەوە نیشانەی ئەوەیە کە پەیگیرێکی جدی ئەدەبیات بووە و سەرانسەری ئەدەبیاتی دنیاش لە کاریگەری یەکدی بەدەر نەبووە و تەنانەت هەوەڵین ئەدەبیاتی نووسراو، لە کاریگەری ئەدەبیاتی فۆلکلۆری بەدەر نەبووە.. گرینگ ئەوەیە چۆن شوێنەواری ئەو کاریگەرییە لەبەرهەمەکەی خۆتدا هەرس دەکەیت و نەفەسی خۆتی پێ دەبەخشیت و شێوازی خۆت دەدۆزیتەوە .. دۆستۆیفسکی زوو خودی هونەری خۆی دۆزیوەتەوە، هەرچەندە بە خۆی دەڵێت : هەموومان لە ژێر پاڵتۆکەی گۆگۆڵەوە دەرهاتووین، بەلآم، بیلینسکی ڕەخنەگری لەزەبری وەخت دەڵێت: هەرچەندە دۆستۆیفسکی زۆر قەرزاری گۆگۆڵە، بەڵام نابێ بە لاسایی کەرەوەی ئەو بزانرێت، بەندە پێموایە دۆستۆیفسکی زۆر لە چیرۆکە کورتەکانی خۆی.. وێڕای پڕ بەرهەمی دۆستۆیفسکی، ژمارەیان کەمە.. ڕازی نەبووە، چونکە هەندێك لە نێوەڕۆك و تێمەی ئەو کورتە

چیرۆکانه، به شێوەیەکی تێروتەسەلتر له ڕۆمانەکانیدا دووباره کراونەتەوەو خوێندنەوەیەکی هونەری قووڵتریان بۆ کراوه، بەڵام وێڕای هەموو شتێك دۆستۆیفسکی هەر هەڵۆ بەرزەفڕەکەی ئاسمانی ئەدەبیاتی دنیایه و ئەدیبی هەموو سەردەمەکانه.

پ/١٣: با بێینه سەر فەرهەنگ، هەموومان دەزانین ئامادەکردنی فەرهەنگ کارێکی قورسه، چ جای ئەوەی به تەنێ بی، ئەوه هەر قورستریشه. دەمەوێ بزانم ماوەی چەند به ئامادەکردنی فەرهەنگی گۆڤەند و زنارەوه بووی و کێشەو گیرو گرفتەکانی چی بوون و چەند وشه له خۆ دەگرێت؟ وەکو بیستوومه فەرهەنگی(دانشگاه کردستان) هی ماجد مەردۆخ ڕۆحانی سوودی لەو فەرهەنگەی به ڕێزیشت وەرگرتووه.

و/١٣: کاری ئەدەبی له بنەڕەتدا مامەڵەکردنه لەگەڵ زماندا، پێموابێت نابێ به زێدەڕۆیی که بگوترێ ئەدەب، دەقی ئەدەبی دەکاته بەرهەمهێنانی هونەریانەی زمان، بەنده زیاتر له ڕێگای کاری پاچڤه و وەرگێڕانەوه پەیم به پێویستی و زەرووڕەتی فەرهەنگ برد، دیاره کاری فەرهەنگنووسی، کارێکی ئێجگار قورسه و هەوڵی فەرهادانەی دەوێت، به ڵام له پێداویستییه هەره پێویستەکانی ژیانی ڕۆشنبیری و ئەپستمولۆژی هەر میللەتێکه...نزیکەی چوار دانه ساڵ بەدەم سەرقاڵی ژیانەوه، به پچڕ پچڕی کارم تێدا کردووه و کێشەی هەره گەورەش له تایپ کردنەکەیدا بوو، چونکه سێ جۆره ڕێنووسی فارسی، کوردی، لاتینی تێدایه و هەموو تایپیستێك خۆی له قەرەی نەدەدا.. پارەی تایپەکەیم له دەمی ماڵ و منداڵ گرتووەتەوه، ناوەکەیشیم به ناوی هەردوو کچه ئازیزەکەمەوه ناو ناوه و پێشکەشی خاتوو سەرگوڵی دایکیانم کردووه، پتر له پەنجا هەزار وشەی کوردی له خۆ گرتووه و بەڵێ مامۆستا ماجید مەردۆخ، له فەرهەنگەکەی خۆیاندا سوودیان لێوەرگرتووه و له سەرچاوەکاندا ئاماژەیان پێکردووه و ئەمانەتداری خۆیان نواندووه، گۆڤەند و زنار تا ئێستا دوو چەلان چاپ بووه و له سایتیکی فارسیدا دانراوه و به (پی دی ئێف)، له سایتی بەرهەمەکانی بەندەشدا دانراوه.. له ئەنجامدا حەز دەکەم ئەوه بڵێم فەرهەنگی گۆڤەند و زنار ئەو کارەیه که توانیومه بیکەم، نەك ئەوەی که خۆزیام پاراو بکات، ئەڵبەته به پێویستی دەزانم لێرەدا پڕ به دڵ سوپاسی هاوڕێم ئەدیبی پایەبەرز مامۆستا (جەلال زەنگابادی) بکەم، که هاندەرێکی دڵسۆز و هاوکارێکی باشم بووه.. وێنه و نموونەیان هەر زۆر بێت.

پ/١٤: جگه له فەرهەنگ بەرهەمێکیشت له سەر زمان و دەستووری فارسی هەیه، ئەی بۆ هیچ شتێکت له سەر زمانی عەرەبی نییه. له کاتێکدا به هەردووك زمان وەرگێڕان دەکەی؟

و/١٤: ئەو کتێبە کورتەیەکە دەربارەی زمان و دەستووری فارسی بۆ ئارەزوومەندانی فێربوونی فارسی، هیچ پێت سەیر نەبێت گەر بڵێم هەرگیز بیرم لەوە نەکردبوەوە کە ڕۆژێك لە ڕۆژان دەست بدەمە دانان و ئامادە کردنی کتێبێکی لەم بابەتە، چونکە بەشبەحاڵی خۆم چوونە بنجوبناوانی زمان بە کارێکی قورس دەزانم وئەو ماوەیەشم نەبوو کە کارەکەم نەخت و پوخت و بە دڵی خۆم بێت، بۆیە وەختایەك ڕێکخراوی خێرخوازی (کۆمەڵەی هیوای عێراقی) لە ١١/٢/ ١٩٩٥ دا دەورەیەکی فێرکردنی زمانیان لە شاری سلێمانیدا کردەوە و فارسی یەکێك بوو لەو زمانانەی کە لە بەرنامەکەیاندا بوو، ڕوویان لە من نا کە زمانی فارسییەکە بڵێمەوە، زۆر پرس و ڕام لە گەڵ خۆمدا کرد، دوودڵ بووم لەوەی بچمە ژێر ئەو بارە قوورسە یان نا! کە چووم دەرەقەت دێم یان نا! بڕیاردان قورسە! زمانیش زەحمەتە لە ماوەی چل سەعاتدا بگوترێتەوە، چونکە بۆ فێربوونی هەر زمانێك بەلای کەمەوە دەبێ سێ قۆناغ لەبەرچاو بگیرێت، فێربوونی دەنگەکان (فۆنیم) فێربوونی لایەنی مورفولوجی زمان کە بریتییە لە لێکۆڵینەوەی وشە لە دەرێی ڕستەدا و ئەوجا فێربوونی لایەنی سینتاکسی زمان کە بریتییە لە مامەڵەکردن لەتەك وشەدا، لەناو ڕستەدا و بە جۆرێکی هاوپەیوەند لەگەڵ وشەکانی تری ناو ڕستەدا.

بە هەر حاڵ، بە نە بەدڵییەوە کارەکەم وەئەستۆ گرت و شانم دایە بەری و ئەوجا ما بیر لەوە بکەمەوە چۆن ئەم چل سەعاتە بە فیڕۆ نەدەم و ئەوپەڕی سوود بە فێرخوازان بگەیەنم، هەرچی سەرم هێنا و سەرم برد چل سەعات بەشی ئەو سێ قۆناغە ناکات کە من بەتەمای بووم، بۆیە هەستام هەردوو قۆناغی دەنگەکان و مورفولوجیم بە شێوەیەکی چڕوپڕ لێکدا و هەر بۆ خوێی چێشت ئاوڕم لە لایەنی سینتاکسی دایەوە و دوای چل سەعات کارکردن و خوێندنەوەی چەندین سەرچاوە بۆ ئەم مەبەستە، ئەم کتێبە هاتە بەرهەم، کە تەنیا هەوڵی ئەوەم داوە فێرخوازان بخەمە سەر ڕاستە ڕێگەی فێربوون و هەنگاوی پاشترم وەئەستۆی خۆیان خستووە.. سەبارەت بە زمانی عەرەبی هەرچەندە چەندین وتارم بە عەرەبی بڵاوبوونەتەوە و کتێبێکم بە عەرەبی بە ناونیشانی (وقفات فی رحاب الپقافە الکوردیە) چاپ و بڵاوبووەتەوە و ئەدیبی هێژا و عەرەبی زانی زۆر بە توانا مامۆستا (جەلال زەنگابادی) پێشەکی بۆ نووسیوە، بەڵام نە ئەو هەلەم بۆ ڕەخساوە و نە بیرم لە شتی وا کردووەتەوە بە عەرەبی کارێکی لەو بابەتە ئەنجام بدەم و هەڵبەتە خەڵکانی زۆر لە من لە پێشتر هەن بۆ ئەو کارە .

پ/١٥: ئەگەر بێینە سەر شیعر،لەمەڕ شیعر و شاعیراندا چەند بەرهەمێکت هەیە، زۆر بە کام شاعیری کورد سەرسامی؟ ئەی بۆ خۆت شیعرت نەنووییوە تا ئیستا؟ ئەگەر نووسیوتە بۆ بلاًوت نەکردۆتەوە؟

و/١٥: بەندە کتێبێکم هەیە بە ناوی (دەربارەی هۆزان و هۆزانڤانی) کە بریتییە لە باسێك وچەند گفتوگۆیەکی شیعری، باسەکە هی ڕەزا بەراهەنییە و گفتووگۆکان دەگەڵ شاعیران (روبرت فرۆست، ت. ئیلیوت، ئەزرا پاوەند و سەید محەمەد تاهیری هاشمی)دان، دەگەڵ کتێبێکی دیکەدا بە ناونیشانی (شیعر کوژی) کە لە نووسینی بەندەیە، کە بە مەزەندەی خۆم بڕێك بابەتی هەستیاری لە خۆ گرتووە، لە شاعیرە کۆنەکان بە ئەحمەدی خانی، بە مەلای جزیری، بە مەولەوی، بە مەحوی، بە پیرەمێرد، بە گۆران، لەوانی دی سەرسام ترم، بەندە تەنیا یەك شیعرم نووسیوە بە ناوی (هەڵبەستێکی هەتیو کەوتوو) کە لە ژمارەی (١٧٠) ڕۆژنامەی هاوکاری، لە بەرواری ٨/٦/ ١٩٧٣ بڵاوبووەتەوە و ئیدی بڕای بڕ نەچوومەوە بەلای شیعردا.

پ/١٦: شیعر لە لای تۆ چی دەگەیەنێ؟

و/١٦: جۆرە سرووتێکە خۆی موراد و موریدی خۆیەتی، بەتایبەتی شیعری تازە، کە بونیادێکی سەیر و نائاسایی هەیە، هەڵبەتە سەیر و نائاسایی بە مانا ئیستاتیکییەکەی، بۆ نموونە زیاتر خەیاڵ و خەون و خەوبینی بەسەریدا زاڵە، جۆرێك لە گۆنگی و ئاڵۆزی فیلیڤانی وئەفسوونی زمانەوانی پێوە دیارە کە ئەمە جۆرە مۆرك و شەقڵێکی ئەفسووناوی پێبەخشیوە و لە هەر دەربڕینێکی باو و سواوی دوورخستووەتەوە.خۆی لە هەر گوتارێکی شیعری ڕاستەوخۆ پاراستووە..یانی خەیاڵی داهێنەرانە زاڵە و پەنا دەباتە بەر بەکارهێنانی وزەی سازڤانی زمان و ئەوەندەی لە خەمی شیعرییەت و هونەریەتی شیعردایە، لە خەمی گوتاری شیعریدا نییە، زیاتر بەلای دابڕاندا دایدەکێشێت و لە هەوڵی ئەوەدایە دەقی شیعر بکات بە جۆرە مومارەسەیەکی هونەریانەی جوانپەرستی و پاکبوونەوەی ڕۆحی، یانی خوێنەری جدی و تیژسەرنج وەختایەك دەقێکی ڕەسەنی شیعری ئازاد دەخوێنێتەوە، خۆی لەناو ئەزموونێکی هونەری جەنجاڵی پڕ لە ڕەمز و ڕازی ئەوتۆدا دەبینێتەوە کە هەست بە غوربەتێکی میتافیزیکی دەکات و قاییلە ئەگەر بە لەزەتێك یان سووکە لەزەتێکی ئیستاتیکییەوە بێتە دەرێ. دیارە ئەم گۆنگی و ئاڵۆزییە فیلیڤانیە دەکاتە کارێك کە شاعیر و دەقی شیعری نەکەونە داوی گوتارەوانی و ڕاپۆرتکاری ڕاستەوخۆوە، یان ختووکەدانی سۆزی جەماوەر، یان بانگەواز و ئامۆژگاری سواوی ئەخلاقییەوە. دیارە جیهانبینی ئەم جۆرە شیعرە سنووری شتە دیار و هەستپێکراوەکان دەبەزێنێ و ئوتمۆسفێر و هاماجی غەریب و نامۆ و بێسنووری خۆی بەرهەمدێنێ و ئەمەش وا دەخوازێ کە شاعیر پەنا وەبەر زمانێکی تازە ببات، تا دەگەڵ ئەو جیهانبینییەدا تێکبکاتەوە کە بە زمانی تقلیدی سواو نایەتە دەرك کردن، وشە و پەیڤ، جێگەی دەنگ و نۆتەی مۆسیقا دەگرنەوە، یانی شیعر لەم

حالەتەدا دەبێت بە جۆرە سۆزە و زەمزەمەیەکی سازڤانی. زیاتر گوزارشت لە ئەزموونێکی ئیستاتیکی ڕەهای میتافیکری مەند و مەنگی هاوتەرازی بێدەنگییەکی ئەفسووناوی دەکات....

پ/١٧: شێرزاد حەسەن دەڵێ: شیعری ئیستا وەك مەتبەخی لێهاتووە، هەمووی هەر باسی سووتان و برژان و کولانە، تۆ دەڵێی چی لەوبارەیەوە؟پێتوایە شاعیرانی ئیستا بە کەڵکی ئەوە دێن پێیان بگوترێ شاعیر؟ ئەگەر هەبن کێن ئەو شاعیرانە؟

و/١٧: من لەگەڵ ئەوەدا نیم ڕێگەی وتن لە مامۆستا (شێرزاد حەسەن) و هەر کەسێکی دی بیبێتە گرتن.. شیعریش لە کاریگەریی وباندۆری کۆمەڵایەتیی و ڕۆشنبیری و سیاسی سەردەمی خۆی بەدەر نابێت، گرینگ ئەوەیە شاخ و باڵێکی هونەری ئەوتۆی لێ بنرێ، کە بە ناسنامەی خۆماڵییەوە لە دەرگای جیهانییەت بدات و بێ منەت هونەریەتی خۆی ڕابگەیەنێت، لە شیعری تازەدا زەمەنی باتین دەبێت بە پەناگای شیعر،دەقی شیعر بە دنیایەك ڕەمز و لەگەزان بارگاوی دەبێت و وزەیەکی ڕیتمەوانی ئەوتۆ پەیدا دەکات کە لە باری کاریگەرییەوە لە فیکر کاریگەرتر و کاراترە، زۆر جار شیعری تازە لەمەوە سەردەکێشێت بۆ شیعری خالیسەی ئەبستراکت و ئیدی تێگەیشتنی شیعر لە باشترین حاڵەتیدا لە ڕووی دەروونییەوە مەیسەر دەبێت. جا چونکە زمان توانای ئەوەی نییە چەمك ومانایان بە وردی بنوێنێ و عەکس بکاتەوە، ئیدی پەیوەندی نێوان شیعر و خوێنەر لەوە دەردەچێ کە پەیوەندی تێگەیشتن بێت، بەڵکو دەبێ بە جۆرە ئیحا و سەرۆیەکی ئەفسووناوی . لەم حاڵەتەدا شیعر دەبێت بە شتێکی شەخسی و نایەتە وەسفکردن و دیاریکردن. کەسێك بەخۆی ڕاستەوخۆ پەی پێ نەبات و زەوقی لێ وەرنەگرێت، کەس ناتوانێ بۆی باس بکات،یان بۆی بگێڕێتەوە. ئیدی شیعر شیعرە و تەواو، خۆی هونەریەتی خۆی بەرهەم دەهێنێت و قەوارەیەکی خەونئاسای خەیاڵاوی، سیحر ئامێز پەیدا دەکات. جا لێرەدا شاعیر دەبێت بە خەڵوەتنشینی، خەڵوەتخانەی شیعر و پەنا وەبەر زمانێکی گۆنگ و ئالۆزیفیلیڤانی (ابداعی) سەختفامی ئەوتۆ دەبات کە ئەوەی ئەهلی شیعر نەبێ، خاوەنی هۆشمەندییەکی هونەریی ڕەخشان نەبێت، بە ئاسانی تێی ناگات، چونکە شاعیر زیاتر گاریگەریی ئەفسووناوی و نەباوکردنی باوەکان و ڕیشاژۆکردنی ئەزموونە باتینییەکان وتەقاندنەوەی وزە پەنهانەکانی وشەی مەبەستە تا بابەت.بۆیە خۆێنەر کە شیعرێکی تازە دەخوێنێتەوە، وا هەست دەکات حایرو سەرسام، سەراسیمەو سەرگەردان، بە نێو چڕە دارستانێکی پڕ ڕەمزو ڕازی بە سام و هەیبەتدا دەڕوات و لەناکاوا سیمورغێکی ئەفسانەیی لە وەسف نەهاتگ دێت، باڵی بۆ ڕادەخات. دەیبات بۆ حەوێقی ئاسمان و لەوێ بەدەم زەمزەمەی ئەزموونێکی ئیستاتیکی سیحراویەوە بێدار دەبێتەوەو ئۆخژنێکی نادیار بە ڕوحیا دەگەڕێت و بەو دەقەوە ئەفسوون دەبێت. واتا ئەرکی شیعر، شیعری تازە لەوە دەردەچێت، گوێزانەوەو

گەیاندنی مانایەك یان زنجیرە مانایەك بێت، بەڵكو دەبێت بە داهێنان و ئەفراندنی قەوارەیەكی سازڤانی زندووی سەربەخۆ ومامەڵە دەگەڵ ئەو ڕەگەزە ڕیتمەوانی و نەواییانەدا دەكات كە لە زماندا پەنهانە.

پ/١٨: لە پێشەكی بێناسنامەكاندا چیرۆكێكی عەزیز نەسینت هێناوەتەوە كە باس لەوە دەكات نووسەر یان وەرگێڕ هەندێ كات نازانێ چی نووسیوە لە ڕابردوودا، هیچ بۆ خۆت وات بەسەر هاتووە نەتزانیبێ دێڕێك یان چیرۆكێك یان بابەتێ كە خۆت نووسیوتە، پیشانیان دابییەوە و نەتزانیبێ كە ئەوە هی تۆیە؟

و/١٨: نەخێر تووشی حاڵەتی وا نەبووم.

پ/١٩: بەشێكی بێناسنامەكان لەگەڵ بەشێك لە كتێبی گێلە پیاو، یەك دەگرێتەوەو هەمان ڕووداویان هەیە. ئەو كاتەی گێلە پیاو لە كارگەیەك كاری دەست دەكەوێ و ئیمزای وەسڵ ناكا، بۆیە دەردەكرێ.ئەو ڕووداوە لە بێناسنامەكانیشدا دووبارە بووەتەوە. پێت وایە نووسەر بە ئانقەست وایكردووە یان چی؟

و/١٩: هەندێ جار نوسەر كە بەرهەمێك چاپ و بڵاودەكاتەوە، ئەوسا هەندیك كەلێن و كەموكوری بەرهەمەكەی خۆی بەدی دەكات، هەست دەكات ئەو خوێندنەوە هوونەرییەی بۆ نەكردووە كە حەزی ئەوی پاراوكردبێت و تینوێتی هونەریی ئەوی شكاندبێت، بۆ هەمان تێمە و ناوەڕۆك، بە خوێندنەوەیەكی هونەری پوختەترەوە، لە بەرهەمێكی دیكەی خۆیدا دووپات دەكاتەوە، بۆیە دووبارەبوونەوەی یەك تێمە و ناوەڕۆك لە دوو بەرهەمی هەمان نووسەردا ئاساییە، دووبارەبوونەوەی گرتەیەك یان دیمەن و ( ) لەو دوو چیرۆكەی عەزیز نەسین دا، لە بێناسنامەكان و گێلە پیاودا ئاساییە.

پ/٢٠: كتێبەكەی ئالبێر كامۆ (نامۆ) چەند كەسێك وەریانگێڕاوە، زیاتر لە شەش كەس. چی بكرێت بۆ ئەوەی كتێبێك چەند كەسێك وەری نەگێڕن و ئەو كاتە بگەڕێتەوە تا شاكاری دیكە وەرگێڕدرێ؟

و/٢٠: سەبارەت بە (نامۆ) ی ئالبێر كامۆ، بەندە یەكەم كەس بووم كە وەرمگێڕا، لە ساڵانی هەشتایەكانی سەدەی بیستەمدا، بەدەم پێشمەرگایەتییەوە وەرمگێڕاوە و تا ئێستا چوار جاران چاپ و بڵاوبووەتەوە و تەتەڵە و نژار و پێداچوونەوەم بۆ كردووە... بە قەناعەتی بەندە باچڤەی

دووباره و سێ باره، بەتایبەتی پاچڤەی دووبارەی ئەو بەرهەمانەی کە هەموو مەرجێکی پاچڤەی باشیان تێدایە، کارێکی باش نییە، پاچڤەی دووباره و سێ باره هەم وەختی وەرگێڕ و هەم وەختی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەکە بە فێڕۆ دەدات، هەم پارەی تێچوونی چاپ و بڵاوکردنەوەی کتێبەکەش بە فێڕۆ دەڕوات، ئەمە جگە لەوەی بازاڕی فرۆختی کتێبەکەش کز دەبێت، لە جیاتی ڕێژەی فرۆختی کتێبەکە بەسەر دوو یان سێ پاچڤەدا دابەش بێت، بۆ یەك پاچڤەی باش بێت زۆر باشترە، خوێنەریش تووشی سەرەگێژی نابێت، خۆ ئەگەر داواکاری لەسەر بوو لە بازاڕدا نەمانوو دەشێت هەمان پاچڤە، چاپی تازە بکرێتەوە، ئەگەر دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوە، هاوئاهەنگییەك لە ناو خۆیاندا بکەن خۆ لە چاپ و بڵاوکردنەوەی پاچڤەی دووباره و سێ باره ببوێرن،ئەوا هەم پارەی تێچوونی چاپەکەیان بۆ دەگەڕێتەوە و هەم کاتێکی زۆریش هەم بۆ ئەوان و هەم بۆ وەرگێڕەکە دەمێنێتەوە و ئەوکات و پارەی تێچوونە لە کتێب و بەرهەمێکی تردا خەرج دەکرێت و هەنگێ لە ڕووی چەندییەتییەوە خزمەتێکی زیاتر بە کتێبخانەی کوردی دەکرێت و..

پ/٢١: بۆچی دەبێ ئەو نووسەرە ڕەشبینانە خوێنەرێکی زۆریان هەبێ،لە کاتێکا لە کۆتایی تەمەن خۆیان کوشتووە ؟ وەك (سادق هیدایەت، کافکاو...هتد).

و/٢١: ئیدی هەرکەسە و دید و بۆچوون و خوێندنەوەی تایبەتی خۆی بۆ ژیان هەیە، ڕەنگە ئەوەی ئێمە پێی دەڵێین ڕەشبینی، ئەوپەڕی واقیع بینی بێت، ئەگەر هەندێ ورد بڕوانی بۆت دردەکەوێت کە چ ژیانی فیزیکی و چ ژیانی هونەری هیدایەت کە زیاتر لە (بوە کوێرە)دا بەرجەستەیە، قەڵایەکی ئێجگار سەختە و بە ئاسانی ڕێی پێ نابرێت.. ئەم چیرۆکە لە کاریگەری دەق و بۆچوونانی فەلسەفی ڕۆژهەڵاتی و ڕۆژئاوایی بەدەر نییە، زۆر لە دنیای خەیامییەوە نزیکە، لە دنیای سارتەر و کافکاوە نزیکە، بۆیە هەر هەوڵیك بۆ لیکدانەوە و ڕاڤەی دەقی بوە کوێر بەدەر لە پرەنسیپی هەڤدەقی (ئینتەر تێکستواڵیتی) کارێکی بێهودەیە، لە دنیای خەیامیدا ئینسان سەرگەردانە، پەی بە ڕازی گەردوون نابات،گەمەی دەستی قەدەرە، لە مردن دەترسێت و باوەری بە گەرانەوە نییە، تەمەنی مرۆڤ کورتە و سەفەری مرۆڤ لە دنیادا، لەم سەرزەمینەدا زۆر کورتە و فریای هیچ ناکەویت. خەیام دەڵێت:

ئەوانەی کە نەهاتوونەتە دنیا

گەر بزانن ئێمە چ دەردێك

دەکێشین بە دەست دنیاوە

هەرگیز نایەنە دنیا.

ڕەنگدانەوە و دەنگدانەوەی ئەم بۆچوون و فەلسەفەیە بە زەقی لە بەرهەمی هیدایەتدا، بە تایبەتی لە بوە کویرەدا، کە دەشێت بە ئوتۆبیوگرافییەکی چڕی هونەریی خۆی بزانرێت، زەق و دیارە، واتە مەرگ بەلای هیدایەتەوە، دوا شەپۆلی ژیانە، هیدایەت چاوی لە تەماحی دنیایی نەبووە، پێی وابوو تەماحی دنیایی بەشەر ناشرین دەکات و ژیان خەون و خەیاڵێکی ڕەوتەنییە و مەرگ کە هات خەتێکی ڕاست و چەپ بەسەر هەموو بەهاکاندا دێنێ و کەڕەتی سفری دەکات، کەواتە دنیا داوێکە و تەواو، ئەوەتا دەڵێت" تەنیا مەرگ درۆ ناکات" یان " کە مەرگ هات هەموو وەهم و خەیاڵەکان دەسڕێتەوە . ئێمە ڕۆڵەی مردنین و هەر مەرگە ئێمە لە فریوەکانی ژیان دەخەلسێنێ " واتە لە هەنبەر هەقیقەتی ترسناکی مەرگدا، هەموو شتێك فریوە و بێتام، مەرگیش بۆ خۆی ترس و نیگەرانییەکی گەورەیە ئەوەتا لە بوە کوێرە و زۆر بەرهەمی دیکەیدا " ترسی مەرگ" بەرۆکی گوتیاری چیرۆکەکە بەرنادات، لە بەرهەمەکانی هیدایەتدا هەستی تەنیایی زۆر زاڵە، هەست دەکات بۆشاییەکی ترسناك لە نێوان ئەو و خەڵکیدا هەیە، دنیا بەلای ئەوەوە " ماڵێکی چۆڵ و خەمناکە" پێی سەیرە خەڵکی بێ خەم و خەیاڵ، بێ هیچ ترسێك لە سێبەری ترسناکی دێوی مەرگ دەخۆن و دەخەون و وەکو گەنە بە لاشەی دنیاوە چەسپیوون .

هیدایەت کە هەست دەکات بارە بەسەر ژیانەوە، نانخۆر و جێگرێکی زیادە بەسەر دنیاوە، هەست دەکات ئەم دنیایە بۆ " کۆمەڵێك خەڵکی بێحەیا، ڕوودار، سواڵکەر تەبیعەت وخوازەلۆك، خۆفرۆش، قاچاخچی و چاو ودڵ برسی، بۆ خەڵکانێك کە پڕ بە پێستی دنیا خولقاون" دروستکراوە.. ئیدی بەو جۆرە هیدات، سادە ژیا و گۆنك و ئاڵۆز مرد.. بەندە نە هیدایەت و .. نە کافکا و.. بە ڕەشبین نازانم، بگرە زۆر واقیع بینن.. هەر بۆیەش خوێنەری ئەوان خوێنەری جدین...

پ/٢٢: تەکنیکی نووسینی سادقی هیدایەت لە کافکا نزیکە و مەحموودی دەوڵەت ئابادی لە دۆستۆیفسکی نزیکە. ئەی تەکنیکی ئەحمەد مەحموود لە چ نووسەرێك نزیکە بە ڕای تۆ؟

و/٢٢: ئەحمەد مەحموود نزیکەی چل دانە ساڵ لە ناو زمان و بە زمانی فارسی قەڵەمڕانی کردووە و لە سەرەتاوە تا کۆتایی هەر نووسەرێکی ڕیالیست بووە، ناوی (احمد اعگا،)ـە لە ساڵی ١٩٣١ لە ئەهواز هاتووەتە دنیا، سەردەمانی منداڵی و لاوی لەوێندەر بەسەر بردووە، لە سەرەتای گەنجییەوە خووی داوەتە سیاسەت و چەندین جار گیرۆدەی زیندان و شاربەدەری بووە، ئیدی ژیان و گوزەرانی باشوور وسیاسەت پاشان بوون بە هەوێن و ئامیان و باگراوندی بەرهەمەکانی، ئەحمەد مەحموود پەیڤدار و گووتیار و گێڕەرەوەی ژیانی خەڵکی باشوورە، هەوەڵجار چیرۆکەکانی ئەحمەد مەحموود، لە بڵاڤۆکەکانی دەیەی سییەکانی سەدەی ڕابردوودا بڵاوبوونەوە، لە ساڵی

١٩٥٧ دا کۆمەڵە چیرۆکی مولّ ،دەریا هنوز ئارام است و لە ساڵی ١٩٦٢ دا سێهەمین کۆچیرۆکی بە ناونیشانی "بیهودگی" بڵاوکردووەتەوە، ئەحمەد مەحموود لەم سێ کۆ چیرۆکەدا هێشتا سێبەر و کاریگەری نووسەرانی ئەو ڕۆژگارەی بەسەرەوە دیارە، هێشتا نەبووە بە خودان دەنگ و ڕەنگی هونەریی خۆی، بەڵام لە کۆچیرۆکی چوارەمیدا (زائیری زیر باران) جۆرە گۆڕانێك لە ژیانی هونەری ئەودا بەدی دەکرێت و شێوازی تایبەتی خۆی دەدۆزێتەوە و باندۆر و کاریگەری نووسەرانی دیکەی بەسەرەوە کەم دەبێتەوە.

هاوماڵەکان، کە لە نیوەی یەکەمی ساڵانی هەشتایەکانی سەدەی بیستەمدا، بەندە بەدەم ژیانی پێشمەرگایەتییەوە پاچڤەم کردووە و تا ئێستاش دووجار چاپ و بڵاوکراوەتەوە، یەکەمین ڕۆمانی ئەحمەد مەحموودە، ئەم ڕۆمانە دەنگدانەوەیەکی باشی هەبوو و شۆرەتێکی ئەدەبی شایستەی بە ئەحمەد مەحموود بەخشی. سەڵماندی کە ئەو پیاوە ڕۆماننووسە نە گاڵتە... ئەم ڕۆمانە زیاتر هەڵقوڵاوی ئەزموونی زیندانی خۆیەتی، چونکە ئەحمەد مەحموود لە تەمەنی بیست ودووساڵیدا، بەهۆی چالاکی سیاسییەوە، بە تایبەتی لە ڕیزی حیزبی تودەدا زیندانی کراوە و پێشتریش سەروساختی دەگەڵ سیاسەتدا هەبووە و ئەم ئەزموونە واقیعییە، دەوڵەمەندییەکی هونەری زیاتری بە هاوماڵەکان بەخشیوە.. ڕۆمانی دووەمی ئەحمەد مەحموود (داستان یك شهر)ە، کە خالیدی شاقارەمانی (هاوماڵەکان) لێرەدا دووبارە دەبێتەوە، بەلام بەشێوەیەکی هونەری جیاوازتر... زۆر بەرهەمی دیکەشی هەن، لەوانە (زمین سوختە، مدار صفر درجە ٣ بەرگە) هەروەها ڕۆمانی دووبەرگی (درخت انجیر معابد) ... لە ساڵی ٢٠٠٠ دا لە تاران کۆچی دوایی کردووە، مەبەستم ئەمەیە کە مەحموود، بە درێژایی تەمەنی هونەری خۆی، ئەدیبێکی ڕیالیستی بووە و دەشێت بە ڕیالیستانی وەك گۆرکی و میخایل شۆلۆخۆف و... هتد بشوبهێنرێت، بەڵام بە ناسنامەی ئێرانی و واقیعییەتی ئێرانییەوە.

پ/٢٣: ڕەخنەگران مەحموود دەولەت ئابادی بە دۆستۆیفسکی ئێران دادەنێن، تۆ لەو بارەیەوە دەڵێی چی؟

و/٢٣: لە دنیادا هیچ کەسێك، کەسێکی دیکە نییە، هەرکەسە و خۆیەتی، لە واری ئەدەبی و ڕۆشنبیریدا. باندۆر و کاریگەریی، دیاردەیەکی یەجگار ئاساییە، چونکە هەر ئەدیبێك بگریت، بە پلەی یەکەم خوێنەرێکی جدییە وکاری ئەو خوێندنەوەیە، تەنانەت ئەو دەقەشی کە دەینووسێت، لە بنەڕەتدا خوێندنەوەیەکی هونەرییە بۆ دیاردەیەك، ڕووداوێك، حاڵەتێکی دەروونی یان بیرۆنی، بە کورتی کاری ئەو دەکاتە هونەراندنی ساتە زیندووە مرۆڤانییە تیژتێپەڕ و کێوییەکان، ئەو ساتە

زیندوانەی بە ئاسانی کەوی نابن و ناکرێن، بە نەمری دەسپیرێت، بۆیە هیچ ئەدیبێك، وەکو خوێنەری جدی لە باندۆر و کاریگەریی نووسەرانی دی، بەتایبەتی لە سەرەتاوە، بەدەر نابێت، ئیدی گرنگ ئەوەیە نەفەسی خۆی بە بەرهەمی خۆی ببەخشێت و لە ئەنجامدا خۆی بدۆزێتەوە، ڕەنگ و دەنگی خۆی، ناسنامەی خۆی پەیدا بکات، ڕەخنەگران بۆ هەڵسەنگاندنی بەرهەمی ئەم نووسەرانە، بە ناچاری پەنا وەبەر پرەنسیپی هەڤدەق (التناص) دەبەن.. جا مەحموودی دەوڵەت ئابادی ناسنامەیەکی هونەری کیشوەربڕی ئەوتۆی -هەڵبەتە بە تایبەتمەندی ئێرانییەوە- پێیە ڕوو بکاتە هەر مەملەکەتێکی هونەر، بە شانازییەوە پێشوازی دەکرێت، دنیایەکی هێندە ئاوا و ئاوەدانی داهێناوە، کە ڕێت تێی دەکەوێت سەراپای ڕۆحت لە لەزەتێکی ئیستاتیکی ئەفسووناویدا هەڵدەکێشرێت و پڕ بە ڕۆح هاوار دەکەیت، ئۆخەی... بەندە پێموایە دەوڵەت ئابادی زیاتر لە دنیای یەشار کەمال وستاندال وبالزاکەوە نزیکە، بەڵام بە تایبەتمەندی و ناسنامەی خۆیەوە.

پ/٢٤: با خەیام باش بناسین، بە پێی ئەم ڕستەیە بێ،تا ئیستاش کورد وەك پێویست خەیامی نەناسیووە.کورد گوتەنی، تەنها شاعیر بووەو بەس، بەڵام لەو بەرهەمەی کە جەنابت وەرتگێڕاوە، هی جەلال زەنگابادی بە ناوی با خەیام باش بناسین، لەوێدا وەك: زانا، فەیلەسووف، گەردووناس، پزیشك، نووسەر و شاعیر هاتووەتە ئەژمار.؟

پ/٢٥: هەندێك دەڵێن: خەیام عەرەب بووە، هەرەها شاعیر و وەرگێڕ مەلا خەلیل مشەختی لە پێشەکی وەرگێڕانی چوارینەکانی خەیام بۆ سەر کرمانجی سەروو دەڵێت: خەیام کوڕێکی نەیشاپووریە لە کوردەکانی خۆراسان.جگە لەوەی لە سەر ڕەچەڵەکی نەتەوەیی ڕای جیاوازو لاواز هەیە، بگرە لە شوێنی لە دایکبوونیشی گومان هەیە، کە لە بەڵخ لە دایك بووبێ، یان لە نەیشاپوور.دەکرێ لە زاری تۆوە خەیام بناسین؟

و/٢٤- ٢٥: لە کوردەواریدا لێکۆڵینەوە دەربارەی خەیام و ژیانی خەیام و سەردەمی خەیام و بیرۆبۆچوون و بەهرە و توانا هەمە جۆرەکانی و کارە فەلسەفی و زانستی و هونەرییەکانی یەکجار کەمە و لە سنووری وتار و هەندێ پێشەکی کورت بۆ وەرگێڕانی هەندێ لە چوارینەکانی تێنەپەڕیوە، لێم نەبێ بە درۆ (کورد و خەیام نە ناسین)ەکەی برای ئەدیب و هونەرمەند مامۆستا خوسرەو جاف لە ڕیزی پێشەوەی هەوڵە لێکۆڵینەوانیەکانی ئەم بوارەیە و دوای ئەو ئەم هەوڵەی ئەدیبی پایەبەرز مامۆستا جەلال زەنگابادی (با خەیام باش بناسین) کە تێروتەسەلترین لێکۆڵینەوەیە لەم مەیدانەدا، کە بەندەش شانازی وەرگێڕانی ئەم بەرهەمە ناوازەیەم پێ بڕاوە و

لەو ڕێگایەوە خۆم کردووە بە شەریکی ئەم بەرهەمە پوختەیە، بێگومان کورد وەکو پێویست خەیامی نەناسیوە، هەر هەموو سەرچاوە سەنگین و زەنگین و پڕ ئیحتوبارەکان ئەوە دووپات دەکەنەوە کە خەیام زانا، فەیلەسووف، گەردوونناس، پزیشك و نووسەر و شاعیر بوە و لە هەموو ئەو بوارانەدا بەرهەمی لەپاش بەجێ ماوە و کورد تەنیا لە ڕووە شیعرییەکەوە سەرەتەقییێکی لەگەڵدا کردووە.. ئەویش پاش ئەوەی شیعری بۆ سەر زۆربەی زمانە زیندووەکانی جیهان پاچڤە کراوە، ئێمە لەو مەیدانەشدا، هەر قڕەی کاروان بووین، خەیام لە مەیدانی چوارینەدا، بە (سوولتانی شاعیرانی چوارینە) هاتووەتە ژماردن، مەگەر خەلکانێکی زۆر کەمی وەکو دانتی و شکسپیر و سیرڤانتس... هاوتای بکەنەوە،، سەبارەت بە عەرەب بوون، یان کورد بوونی خەیام، هیچ سەرچاوەیەکی سەنگینی پڕ ئیحتوباری باوەڕپێکراو ئەوەی ساغ نەکردووەتەوە، بەڵام گومان لە ئیرانی بوونی نییە، خۆ نە باسکاری مەزن عەبدولحەمید سەجادی لە ئینسایکلۆپیدیاکەی خۆیدا(شاعیرانی کوردی، فارسی زمان/ بە فارسی) نە دکتۆر سدیق بۆرەکەیی لە (فەرهەنگی ناودارانی کورد/ سێ بەرگە بە فارسی)و نەبابا مەردۆخی رۆحانی لە (مێژووی ناودارانی کورد/سێ بەرگە بە فارسی) ناوی عومەر خەیامیان بە کورد نەبردووە.. سەبارەت بە لە دایکبوون و مردنەکەی، ڕای زۆربەی باسکاران و توێژەران بەلای ئەوەدا مایلە کە لەدایکبوون و مردنەکەی لە نیشاپوور بووە، کە لە سەردەمە بەراییەکانی ئیسلامدا مەڵبەندێکی کەلتووری فرە گەورە بووە.. بە هەرحاڵ کەسێك کە ئینتیمای بۆ قەلەم پەیدا کرد، لەوە دەردەچێت بە تەنیا بۆ خۆی بژی، تەنیا موڵکی یەك ناوچە و یەم میللەت بێت، بەڵکو دەبێت بە موڵکی هەموو تیرەی بەشەر، تێکەڵ بە ئێستا و ئایندە دەبێت و دەبێت بە پەیڤدار و ویژدانی بێداری تیرەی بەشەر، ئەوەی گرینگە دەقی بەرهەمەکانییەتی، زۆربەی بەرهەمەکانی ئەم فەیلەسووفە، بەتایبەتی چوارینەکانی، کە ڕەگی هەرهەموویان دەچێتەوە سەر فەلسەفە، بە زمانی فارسی گەیونەتە ئەم ڕۆژگارە و زمانیش ڕەگەنامەی هەر دەقێکە...

پ/٢٦: باشترین وەرگێڕان کە بۆ چوارینەکانی خەیام کرابێ، بە ڕای تۆ کامەیانە؟ هەژار، سەلام، گۆران...هتد؟

و/٢٦: کوردیش هەوڵی داوە چوارینەکانی خەیام پاچڤە بکات، جگە لەو کەسانەی تۆ ناوت بردوون، خەڵکانی دیکەش هەوڵیان داوە، دیارە بەندە ڕێزم بۆ هەوڵی هەر یەکێکیان هەیە، هەموو هەوڵێك، بە تایبەتی ئەگەر دڵسۆزانە بێت حەڵاڵە و جێگای قەدرزانییە، هەڵبەتە هەر هەوڵێك جیاوازە لە هەوڵێکی دیکە، بەندە یەك لە باری خۆم هەوڵەکەی شادڕەوان هەژاری موکریانیم، نەخازمە لە ڕووی فۆڕمەوە لە هەوڵەکانی شێخ سەلام و گۆران پێ سەرکەوتووترە، بەڵام لە ڕووی

نێوەرۆکەوە هەست دەکرێت لە هەندێ چوارینان‌دا بە ڕادەیەك لە نێوەرۆکە خەیامییەکە دوورکەوتووەتەوە، کە پێدەچێت چوارینەی خودی هەژاربن و لەبەر هەر هۆیەك بێ بە ناوی خەیامەوە بڵاوی کردووەتەوە، یان دەکرێت بە پاچڤەیەکی ئازاد دابنرێت... بە هەرحاڵ ئەم کارەی مام هەژار هەرچۆنێك بێ و هەر چییەك بێت کە بە زمانی کوردی تۆمار بووە و بڵاوبووەتەوە، بووە بە بەشێك لە کەلەپوور و کەلتووری ئەدەبی کوردی و جێگەی قەدر زانییە.

پ/٢٧: لە هەنبەر چیرۆکی منداڵانیش جێ پەنجەت دیارە، جگە لەو بەرهەمانەی وەرتگێڕاون، نووسینی خۆت هەیە چیرۆك، کە بۆ منداڵانت نووسیبێ؟

و/٢٧: هەڵبەتە جیهانی منداڵ، وێڕای سادەیی و پاکی و بێگەردی، ئاڵۆزی و تایبەتمەندی خۆشی هەیە، دیاریشە منداڵ دەکاتە بەردی بناغەی ئایندە و هەر وەچە و نەوەیەك بە پێی سوونەتی ژیان و جەبرییەتی مێژوو دەبێ ئاڵاکەی دەستی ڕادەستی نەوەی پاش خۆی بکات، جا کە ئەمە سوننەتی ژیان و یاسای مێژوو بێ، پێویستە کار بۆ ئەوە بکرێت منداڵان کە وەك نەوە و ئاڵاهەڵگری ئایندە بە ڕێکوپێکترین شێوە و شێواز پەروەردە بکرێن و بە جۆرێك ئامادە و تەیار بکرێن کە شایستەی ئەوە بن بە بێ ترس ئاڵای ژیانیان پێ بسپێردرێت.

یەکێك لە ڕێگاکانی پەروەردەکردنی منداڵ، ڕاهێنانیەتی لەسەر خوێندنەوە، خوێندنەوە مەودای زانیاری منداڵ فراوان دەکات و گەلێك ڕاستی و زانیاری لەمەڕ خۆی و ئەو ژینگە و دونیایەی کە تیایدا دەژی پێ دەبەخشێت کە ڕەنگە بە ئەزموونی شەخسی یان بە ئاسانی پێی نەگات، واتە خوێندنەوەی جدی لەو ڕووەوە ڕێگاکانی بۆ قەدبڕ دەکات، ئەمە جگە لەوەی خوێندنەوە چاوی منداڵ دەکاتەوەو گیانی ڕەخنەگری وپرسیاری لا درووست دەکات و پێموایە ئەو منداڵانەی دەخوێننەوە و بە پێی بەرنامە موتالا دەکەن، لە قوتابخانەشدا لەو منداڵانەی کە ناخویننەوە وریاتر و زیتەڵەتر و چاوکراوەترن، هەڵبەتە منداڵی کورد، لە ڕووی ڕۆژنامە و گۆڤار و بڵاڤۆکی منداڵانەوە، لە چاو منداڵانی وڵاتانی پێشکەوتوودا هیچی وای بۆ نەکراوە.. دیارە ئەمە دیاردەیەکی زۆر خراپە و جگە لەوەی زادەی ئەو بارە سیاسییە دژوارەیە کە کوردی تێخراوە، نیشانەی ئەوەشە کە ئاستی هۆشیاری گەورە سەبارەت بە بایەخ و گرینگی منداڵ زۆر نزم و لاوازە.. جا بەندە لە بواری کاری ناچیزی کەلتووریی خۆمدا، منداڵم فەرامۆش نەکردووە و زۆر کارم لەو بوارەدا کردووە، یەکێك لەو کارانەم، کۆمەڵە چیرۆکی نووسینی خۆمە لە ژێر ناڤی (کانییە قارەمان) کە یەکێك لەو چیرۆکانە (ئاخ وەتەن!) کراوە بە عەرەبی و لە کتێبی عەرەبی پۆلی هەشتدا دەخوێنرێت.

پ/٢٨: پەیوەندی کۆمەڵایەتیت زۆر لاوازە لە گەڵ نووسەر و وەرگێڕاندا، بۆ؟

و/٢٨: بێگوومان هەر پەیوەندییەکی کۆمەڵایەتی باجی خۆی هەیە، یەکێك لەو باجانە نیفاق و ڕووبینی و ڕیابازی کۆمەڵایەتییە، کە ئەمە باجیکی قورسە و بە هەموو کەسێك نادرێت، بۆیە بە درێژایی مێژوو خەڵکانی ڕاستگۆ و دڵسۆز و هەقپەروەر ، پەیوەندی کۆمەڵایەتیان لاواز بووە، باشترین نموونە سۆفییەکانن، ئەمە جگە لەوەی نووسین و خوێندنەوەش، شێوازیکە لە شێوازەکانی بەردەواماندنی پەیوەندی... پەیوەندی بەندە لە گەڵ نووسەر و وەرگێڕاندا لاواز نییە، بەڵکو لەگەڵ (نۆسەران)دا لاوازە.. بە ڕاستی ئێمە لە سەردەمێکی حیزباوی هێندە بۆگەن و پڕ خیانەتدا دەژین، کە دەنگ بخەینە پاڵ دەنگی سارتەری فەیلەسووفی فەرەنسی و بڵێین: " الاخرون هم الجحیم "

پ/٢٩: ئەگەر جارێکی دیکە زندوو ببیەوە حەزدەکەی هەر وەك ئەدیبێك بناسرێیەوە یان حەز دەکەی ببی بە چی؟

و/٢٩: جوانی وبەهای ئەدەب لەوەدایە کە کارێکی تا سەرمۆخ مرۆڤانییە.

پ/٣٠: لە کۆتاییدا دەڵێم هەست ناکەیت وەك گۆگۆڵ ئاواتەکەت هاتۆتە دی وئەگەر بشمری ناوت بە زندوویی دەمێنێتەوە لە نێو ئەدەبیاتی کوردیدا؟

و/٣٠: کەڵکەڵەی نەمری و جاویدانی یەکێکە لە خەون و خولیا مرۆڤانییە ئەزەلی و ئەبەدی و هەمیشەیی و ڕەسەنەکانی تیرەی بەشەر و هەوێن و ئامیانی تێکرای دەستکەوتە ژیاری و شارستانیەتەکانی تیرەی بەشەر بووە و ڕێگەی جۆراوجۆریش بۆ گەیشتن بە جاویدانی و نیمچە نەمری گیراوەتە بەر، یەکێك لەو ڕێگایانە هونەر بووە، بەشەر بە مەبەستی گێڕانەوەی خۆی جۆرەها ژانری هونەری داهێناوە.. دیارە هەر هەوڵێکی ڕەوا بۆ گەیشتن بە نەمری و هەرمان حەلاڵە، بەلاّم هەر ئامانجێك لە ڕێگایەکی ناڕەواوە بیگەیتێ، ئامانجێکی بەتاڵ، ناڕەوا و حەرامە.

بەندە بێئەوەی منەت بەسەر کەسدا بکەم، برێك کاری ناچیزم پێشکەش بە کتێبخانەی کوردی کردووە، مەمنوونی بەختی خۆم دەبم ئەگەر بە ئاسانی لێمی وەربگرێت، دەنا وەکو دەڵێن: ماڵی قەڵب سەر بە ساحێبییەتی...